

DIJASPORSKE ZAJEDNICE U KIBERPROSTORU: VIRTUALNI IDENTITETI HRVATSKIH ETNIČKIH ZAJEDNICA U ČILEU I ARGENTINI

MARINA PERIĆ KASELJ
Institut za migracije i narodnosti
10000 Zagreb, Trg Stjepana Radića 3

DOI: 10.17234/SEC.26.5
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljeno / Received: 20. 4. 2014.
Prihvaćeno / Accepted: 4. 7. 2014.

Hrvatska dijaspora putem novih komunikacijskih sredstava interneta kreira novi oblik društvenosti – etničko okupljanje, komunikaciju i interakciju u virtualnom prostoru. Na taj se način generira novi oblik društvenih zajednica i kolektivnih identiteta, tzv. virtualne dijasporske zajednice i virtualni dijasporski identiteti.

U ovom radu za istraživanje identiteta hrvatskih virtualnih društvenih zajednica (HVDZ) izabrali smo popularnu društvenu mrežu Facebook te smo putem tražilice selektirali zajednice koje se svrstavaju u kategoriju Hrvati u Čileu ili Hrvati u Argentini. Proveli smo terensko online istraživanje sa sudjelovanjem radi prikupljanja podataka o HVDZ u Čileu i Argentini na više lokacija unutar kiberprostora (društvene mreže). Odabrana je etnografska metoda (proučavanje ponašanja online zajednica i kultura gdje smo istovremeno bili članovi zajednice, ali i istraživači) i kvalitativno-interpretativni pristup u obradi, odnosno analizi podataka. S pozicije istraživača i sudionika unutar zajednica opredijelili smo se za opis simboličkih dimenzija kulturnih praksi HVDZ. Prikazali smo povezanost offline i online prostora kao i vidljivost i dinamiku translokálnih i transnacionalnih veza HVDZ koje su postale dostupne i svakodnevne kroz računalno posredovanu komunikaciju.

Ključne riječi: kiberprostor; hrvatske virtualne dijasporske zajednice, Čile, Argentina, identitet

1. UVOD

Virtualne zajednice su „društvene grupe koje nastaju na Mreži kad dovoljan broj ljudi vodi javne diskusije dovoljno dugo i s dovoljno ljudskih emocija, kako bi stvorile mreže osobnih odnosa u kiberprostoru“ (Harasim 1993:5 u Jones 2001:165). Virtualne dijasporske zajednice novi su oblik društvenosti utemeljen na etničkoj pripadnosti, a koje se putem računalno posredovane komunikacije kreiraju u kiberprostoru. Pridjev „hrvatske“ (uz dijasporske virtualne zajednice) određuje podrijetlo, odnosno pripadnost kao bitnu karakteristiku zajednice, a pridjevi „migrantske virtualne“ ukazuju na migracije i kiberprostor, izmještene pojedince izvan fizičkih

(nacionalnih) granica i s istovremenim virtualnim bivanjem na više lokaliteta. Argentina i Čile, kao stvaran fizički i društveni prostor u kojem hrvatski migranti žive, zbog specifičnosti odnosa i pripadnosti dvjema domovinama poprima drugačije značenje kao prostor hibridnosti kultura i identiteta. Dijasporske prostore možemo definirati kao „prostore kontakata nacija, kultura i regija (...) Oblika svijesti i solidarnosti koji održavaju identifikacije izvan nacionalnog vremena/prostora“ (Clifford 1997:244–251). Dijasporski i nacionalni/domovinski prostori u kiberprostoru postaju jednim socijalnim prostorom.

Hrvatski migranti, tj. hrvatski iseljenici i njihovi potomci, utjecajem elektronskih medija ili interneta izgrađuju nove odnose prema Hrvatskoj, jer ona je virtualno blizu, može se svakodnevno „osjećati“ i gledati, biti njenim dijelom. Članovi hrvatskih dijasporских virtualnih zajednica (HDVZ) mogu u svakom trenutku diskutirati međusobno (u Argentini i Čileu) te s članovima drugih HDVZ u Hrvatskoj i svijetu. Oni postaju „zajednica osjećaja, grupa koja zajednički zamišlja i osjeća“ (Appadurai 2011). Struktura zajedništva je šira i jača, jer putem računalno posredovane komunikacije nema granica i ograničenja koje postavlja tradicionalna zajednica. Stubbs (2006:197) koristi termin „hrvatska zamišljanja“

koja uključuju sve one koji žive ili su živjeli na prostoru Hrvatske, one koji se etnički identificiraju kao Hrvati, a koji žive drugdje (uključujući, ali ne i svodeći se samo na dijasporu) i one na koje je utjecala bilo koja vrsta *transponiranja nacije* izvan granica Hrvatske. (ibid.)

Identitet u virtualnim zajednicama ima krucijalnu ulogu:

U komunikaciji, a to je primarna aktivnost, poznavanje identiteta onih s kojima komunicirate ključno je za shvaćanje i procjenjivanje interakcije.“ (Donath 2004:126)

Stalna komunikacija između članova zajednice nužna je za opstanak zajednice: „Komunikacija stoga stvara, uspostavlja i održava zajednicu“ (Jones 2001:164). Kompjutorska komunikacija omogućava

pojedincima da dobiju informacije od jednog kolektivnog uma, te da se aktivno uključe u područje kompjutorske komunikacije zajedno s drugima koji imaju iste interese (...) Kompjutorska komunikacija

i njena tehnologija povećavaju našu sposobnost interakcije. (Jones 2001:168)

Prema procjenama Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske danas u Argentini živi oko 250.000 Argentinaca hrvatskog podrijetla, a u Čileu oko 150.000 Čileanaca hrvatskog podrijetla. Među njima je manji broj onih koji su rođeni u Hrvatskoj, i to su uglavnom politički emigranti koji su došli u trećem razdoblju iseljavanja¹, neposredno nakon Drugoga svjetskog rata. Oni su se većinom iseljavali u Argentinu, a rijetki pojedinci u Čile, pa smatramo kako nakon drugog razdoblja iseljavanja u Čileu nije bilo značajnog etničkog obnavljanja zajednice novim članovima.

Uključivanjem društveno-povijesnog konteksta, a na temelju dugogodišnjeg istraživačkog iskustva, smatramo kako nije bilo jednoobraznosti u nastanku, razvoju i održanju hrvatskih zajednica u Čileu i Argentini. Specifičnosti koje su rezultat različitih uzroka iseljavanja, razdoblja iseljavanja, useljeničke/iseljeničke politike, geografskog područja iseljavanja/useljavanja, uvjeta života i dr., važni su parametri u konfiguraciji tih zajednica.

Zbog različite konfiguracije tradicionalnih hrvatskih iseljeničkih zajednica u Čileu i Argentini pretpostavljamo kako će se razlike uočavati i u virtualnom prostoru.

Više od sto godina hrvatske dijasporne zajednice opstaju na ovim prostorima, a sad već treća, četvrta i peta iseljenička generacija u ulozi je nositelja i prenositelja etničkog naslijeđa i identiteta. Osim što danas imaju brojna kulturna, sportska, umjetnička i profesionalna društva u okviru kojih iskazuju etničnost, one razvijaju i novi oblik društvenosti, etničko okupljanje i komunikaciju u virtualnom prostoru koji poprima ulogu online socijalnih prostora.

¹ Prva dva razdoblja iseljavanja Hrvata u Argentinu i Čile bila su krajem 19. i početkom 20. stoljeća te nakon Prvoga svjetskog rata. Iseljavanja su bila uzrokovana ekonomskim prilikama, iako su politički i ekonomski čimbenici bili isprepleteni i često jedan s drugim u uzročno-posljedičnoj vezi.

Nove komunikacijsko-informacijske tehnologije

svojim su ubrzanim razvojem, personificiranim kroz pojam interneta, te prodorom u sve sfere društvenog (pa i privatnog) života neupitno inficirale i sferu kulture i kulturnog djelovanja. (Shields 2001:7)

Virtualni prostori i kompjutorski posredovana komunikacija omogućili su i nama virtualno povezivanje i prijateljstvo s članovima HDVZ u Čileu i Argentini, a time i ovo istraživanje dostupnim, pristupačnim i inovativnim.

Istraživanje smo provodili na više lokacija u kiberprostoru promatrajući nastanak, održavanje, svakodnevni život i aktivnosti HVDZ. Pri tome smo naglasak stavili na pitanja etničkog identiteta, njegova definiranja i važnosti za članove zajednica koji se okupljaju u kiberprostoru. Sagledavali smo kiberprostor kao mjesto koje omogućava stvaranje novih dijasporških oblika zajedništva, tražeći modele, načine funkcioniranja i oblike tog zajedništva.

2. METODOLOŠKE NAPOMENE

Virtualne dijasporške zajednice unutar kiberprostora predstavljaju pravo istraživačko polje grupe interakcije, i modela izgradnje kolektivnih dijasporških identiteta. Kiberprostor i komunikacija internetom danas „mijenja način na koji razmišljamo, prirodu naše seksualnosti, oblik naših zajednica i naše identitete“ (Turkle 1995:9).

Za potrebe istraživanja HDVZ-a u Argentini i Čileu izabrali smo popularnu društvenu mrežu *Facebook* te putem tražilice selektirali skupine, odnosno zajednice koje se svrstavaju u kategorije Hrvati u Argentini i Hrvati u Čileu. Na taj način smo u beskonačnom kiberprostoru pronašli zajednice s konkretnim lokalitetima i definiranim etničkim identitetom. Na mreži *Facebook* je trenutačno kreirano ili registrirano preko trideset HVDZ-a u Čileu, i preko četrdeset HVDZ-a u Argentini. Ovakav interes i potreba za virtualnim etničkim okupljanjem indikator je važnosti etničkog identiteta u cjelokupnom identitetskom polju (različitih pripadnosti) hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka.

U istraživanju smo koristili metodu etnografije (proučavanje ponašanja i kultura online zajednica) koja nam je omogućila da putem klasičnih metoda

etnologije i kulturne antropologije (sudjelovanje s promatranjem, analiza tekstualnih zapisa, fotografija, online intervju) kroz teorijske spoznaje o dijasporским i migrantskim udruženjima, etničkom i dijasporском identitetu te translokalnim i transnacionalnim praksama provodimo istraživanje na terenu kiberprostora. Dvostruka uloga istraživača, ali i aktivnih članova zajednica, omogućila nam je dubok uvid u konzistencije samih zajednica, kao i permanentno promišljanje i dovođenje novih spoznaja u vezu s postojećim znanjem o ovim zajednicama. Istraživanje je trajalo nekoliko mjeseci uz korištenje različitih internetskih sadržaja s profila i „zida“ zajednica: profili zajednica (predstavljanje), fotografije i albumi (fotografski diskurs), *chat*, komunikacija putem elektronske pošte, ostavljanje poruka na „zidu“ zajednica, video-prilozi i prilozi na portalu *You Tube*. Pritom smo vodili istraživačke dnevnikе i bilješke (broj i vrsta zajednica, socio-demografske karakteristike zajednica, članstvo s drugim HVDZ-ima, bilježenje reakcija zajednica na određene događaje, oblici i vrste translokalnih i transnacionalnih veza i sl.). Podatke smo grupirali, razvrstavali i radili usporedbe u odnosu na istraživačka pitanja (oblici, vrste i aktivnosti HVDZ-a i stvaranje društvenih, transnacionalnih prostora) te interpretaciju podataka.

Za razliku od klasičnog istraživanja na terenu, online istraživanje omogućilo nam je istovremeni boravak i vezu s nekoliko HVDZ-a u Čileu i Argentini. Paralelnim korištenjem raznih komunikacijskih kanala na neposredan smo način živjeli s hrvatskim dijasporским zajednicama promatrajući ih „iznutra“.

3. HDVZ KAO OKUPLJALIŠNA MJESTA U KIBERPROSTORU: OBLICI, VRSTE, CILJEVI I AKTIVNOSTI ZAJEDNICA

Ljudi se u većini slučajeva definiraju na osnovi svoje grupne pripadnosti. Prema teoriji socijalnog identiteta (Tajfel i Turner 1986) neki elementi u samopredstavljanju pojedinca posljedica su njegova sudjelovanja u članstvu pojedinih socijalnih grupa. U određenim društvenim situacijama socijalni identitet pojedinca postaje važniji od osobnog. Među mnoštvom identiteta i identifikacija pojedinaca, etnički/nacionalni identitet dijasporских etničkih zajednica zauzima važno mjesto. HDVZ u Čileu i

Argentini postmoderne su zajednice koje unutar globalnosti revidiraju i nanovo interpretiraju lokalnost stvarajući vlastite društvene i socijalne odnose među svojim članovima. HVDZ u Čileu i Argentini su „zamišljene zajednice“, gdje se pripadnost zajednici očituje kroz „zamišljanje“ pripadnosti i zajedništva s drugim članovima zajednice s kojima se ne živi niti se ima neposredna komunikacija (Anderson 1990).

HVDZ u Čileu i Argentini svoju skupnost definiraju na sličan način, različitim inačicama grupne pripadnosti, od najužeg i najintimnijeg pojma doma, bara (mjesto gdje se druži i susreću prijatelji), do različitih oblika institucionalne pripadnosti (udruga, udruženje, komora). Kod HVDZ-a u Čileu nalazimo i pojmove *korporacija*, *instititut*, *gimnazija*, *razred*, što može ukazivati na sofisticiranije oblike institucionalnih i interesnih grupiranja. U Argentini kod HVDZ-a nailazimo i pojam *udruženje društava* što upućuje na povezanost, odnosno uvezanost više društava.

Pripajanjem pridjeva *hrvatski/o²* svi oblici skupnosti dobivaju etničko obilježje. Definiranje oblika skupnosti i dodavanje etničke pripadnosti formula je imenovanja HVDZ-a u Čileu i Argentini. Pridjevi u sintagmama *naš dom*, *hrvatsko srce*, *dalmatinsko srce*, *moja domovina* govori o blizini, osjećaju mjesta/ognjišta/kuće te njihovoj samoidentifikaciji kao člana/dijela iste obitelji/zajednice/grupe.

Kako većina HVDZ-a postoji i u offline prostoru kao iseljenička društva, tako se pojavljuju i u online (kiberprostoru), ali u drugačijem obliku. One nisu zatvorene unutar određenih prostora različitih dijasporških hrvatskih institucija i nisu rezervirane samo za članove koji uredno plaćaju članarinu. One su otvorene, dostupne, predstavljaju sebe i svoje aktivnosti i dijasporške prakse u kiberprostoru koji poprima oblik javnih prostora. Stvaraju stalne translokalne i transnacionalne socijalne prostore bivajući

² U Argentini HVDZ pod nazivom: *Hrvatski otisci*, *hrvatsko srce*, *hrvatski bar*, *potpuno Hrvatska*, *jednostavno Hrvatska*, *crvena Hrvatska*, *Hrvatski dom*, *učiti hrvatski*, *hrvatski radio sat*, *hrvatski iseljenici*, *hrvatsko udruženje*, *hrvatski centar*, *hrvatska kultura*, *mladi Hrvati*, *potomci Hrvata*, *hrvatski Barloche*, *udruženje hrvatskih društava*. U Čileu HVDZ pod nazivom: *Hrvatski dom*, *hrvatski park*, *hrvatska zemlja*, *hrvatski sokol*, *hrvatsko srce*, *hrvatski kvart*, *hrvatski Čileanci*, *hrvatski stadion*, *hrvatski iseljenici*, *hrvatske dame*, *hrvatski razred*, *hrvatsko-čileanski institut za kulturu*, *hrvatski radio*, *mageljanci sa hrvatskim srcem*.

na nekoliko lokacija istovremeno i umrežavajući se sa sebi sličnima. U kiberprostoru među HVDZ-ima nalazimo različita kulturno-umjetnička, sportska društva i gospodarske komore. Folklorna i pjevačka društva obično su unutar jednog centra (udruženja) u offline prostoru, dok se u online prostoru izdvajaju kao zasebne zajednice ili postaju mjesto gdje su udružena npr. sva hrvatska folklorna društva Čilea. Iako su uočene slične vrste HVDZ-a u Čileu i Argentini, nailazimo i na razlike uvjetovane specifičnostima povijesnog razvoja ovih zajednica. U Čileu nema hrvatskih katoličkih zajednica jer na ovim prostorima nije djelovala Hrvatska katolička misija (HKM), a unutar procesa snažne „jugoslavenizacije“ hrvatskih zajednica nije postojala ni potreba religijskih praksi. Društva kao što su Profesionalci hrvatskog porijekla, Kulturna korporacija ili Hrvatski stadion (udruženje svih sportskih aktivnosti u Santiagu) važna su za HVDZ u Čileu, što ukazuje na dugu tradiciju, profesionalni status, inkorporiranost i važnost hrvatske kulture u Čileu. Sokolaška i vatrogasna društva poseban su oblik etničkih kolektiviteta. Vatrogasna društva nastala su ponajprije zbog samih uvjeta u društvu primitka gdje su vatrogasna društva imala važnu funkciju, zbog čestih požara i objekata napravljenih od drva. Sokolaška društva bila su popularna za vrijeme Jugoslavije i u Argentini, ali danas ih nalazimo samo u Čileu.

Klupska i folklorna udruženja imaju funkciju čuvara tradicijskih hrvatskih plesova (od kojih su neki zaboravljeni u Hrvatskoj) i dalmatinskog glasovnog, odnosno pjevačkog izraza, ali omogućuju i neposredno učenje i slušanje hrvatskoga jezika. Njihova je uloga višestruka i danas su ta udruženja najpopularniji oblik etničkog okupljanja mladih potomaka iseljenika u obje zemlje. Zajedništvo zajednice održava se važnim društvenim mehanizmom – interakcijskim ritualima (Collins 2004). Upravo su ova udruženja sastavni dio interakcijskih rituala (prilikom proslava dana državnosti Hrvatske, Čilea, Argentine te dana imigranata, prigodom izleta i drugih kolektivnih dijaspijskih okupljanja).

U Argentini se elektronski izdaje časopis *Studia Croatica* koji se odašilje na tisuće elektronskih adresa Hrvata širom svijeta (imaju i blog na engleskom jeziku) i koji je posebno koristan onima koji govore španjolski jezik, odnosno Hrvatima južnoameričkog kontinenta.³

³ Časopis izlazi od rujna 1960. godine, a donosi priloge iz područja kulture i politike. Danas na portalu *Facebook* broji blizu 5000 članova.

Od političkih stranaka u virtualnom prostoru pronalazimo Hrvatsku demokratsku zajednicu (HDZ) u Argentini i Socijaldemokratsku partiju (SDP) u Čileu i Argentini⁴. Naklonost SDP-u u Čileu možemo pojasniti i činjenicom kako su mnogi Čileanci, a tu prvenstveno mislimo na Hrvate (njihove potomke), bili pobornici komunističke i socijalističke struje *Salvadora Allendea*⁵, ali i simpatizeri komunističke Jugoslavije (Perić 2004). I danas među potomcima postoji naklonost prema lijevoj političkoj opciji. U Argentini su Hrvati (potomci) tradicionalno naklonjeni desnim političkim strankama.

Nazivi društava, odnosno zajednica, uz pridjev hrvatski, dodatno se pojačavaju geografskim pojmovima, gdje Dalmacija (Jadran, jadranski biser, Dalmata) zauzima primarno mjesto identifikacije čileanskih HVDZ-a, dok su u Argentini u nazivima naznačena mjesta različitih dijelova Hrvatske (Marija Bistrica, Zagreb, Istra, Velebit). Ovo ukazuje na dalmatinsko podrijetlo hrvatskih iseljenika u Čileu te na različito regionalno podrijetlo Hrvata u Argentini.

Članstvo unutar zajednica obično se kreće od nekoliko stotina do nekoliko tisuća članova.

Najčešće se HVDZ-i predstavljaju kao Hrvati,⁶ potom navode ili Argentinu i Čile kao nacionalnu državu, ili regiju iz koje potječu,⁷ a u rjeđem slučaju koriste pojam *potomci Hrvata*.

⁴ Osnivači su dva brata.

⁵ Ljevičar i marksist Salvador Allende postao je predsjednikom Čilea na izborima 1970. godine. Tokom svoje vladavine proširio je agrarnu reformu, nacionalizirao je banke i rudnike bakra. Drugim reformama je još htio poboljšati položaj siromašnih u Čileu i zato je došao u sukob s bogatim slojevima društva i Crkvom. Potom je čileanska armija pod vodstvom generala Augusta Pinocheta 11. rujna 1973. izvela državni udar i preuzela vlast, a tog dana je Allende poginuo pod još nejasnim okolnostima.

⁶ Primjeri: Hrvati iz Antofagaste i svijeta, mladi Hrvati, Hrvati istarskih korijena, čileanski Hrvati, hrvatski iseljenici.

⁷ Primjeri predstavljanja HVDZ-a iz Argentine: Hrvati iz Argentine (Areca, Capitan Sarmietno, Pergamino, Barloche, Mendoza, Colon, Rosario, Villa Mugueta, Buenos Aires, Bahia Blanca, Neuguen i Rio Negro, Chaco, Rosario). Primjeri predstavljanja HVDZ-a u Čileu: Hrvati iz Čilea (Patagonije, Concepcion, Iquique, Atacama, La Serena).

HVDZ u Čileu i Argentini registrirane su (mjesto rođenja) na područjima gdje su već formirane (stare) hrvatske kolonije/naseobine i gdje egzistiraju tradicionalne hrvatske iseljeničke zajednice (uglavnom formirane unutar hrvatskih iseljeničkih društava). Kako su članovi HVDZ-a u Čileu i Argentini uglavnom mladi potomci iseljenika, pripadnici treće, četvrte i pete iseljeničke generacije, potreba da se predstave kao Čileanci ili Argentinci hrvatskih korijena, ili jednostavno Hrvati u Čileu i Argentini, govori o snažnoj potrebi za isticanjem svojega podrijetla kao bitnoj karakteristici vlastitog identiteta. Osim toga, oni zadržavaju i svoje lokalne identitete (pripadnost mjestu rođenja i življenja i mjestu rođenja njihovih predaka). Potom je uočljivo kako je etnički identitet trajan unatoč protjecanju vremena i usuđujemo se reći kako je on emotivno snažniji (nostalgija za zamišljenom domovinom koja nije tu), negoli samih Hrvata u Hrvatskoj (Hrvatska je tu sama po sebi). Kiberprostor omogućava izuzetno finu formu povezivanja tradicionalnog i modernog, pogotovo fizički utemeljenih komunalnih prostora različitih tipova hrvatskih institucionalnih zajednica koje se transportiraju i postaju višedimenzionalne, multifunkcionalne i transnacionalne u kiberprostoru. Virtualne dijasporne zajednice brišu granice između tradicije i modernosti, istovremeno modernizirajući tradiciju, čineći je bitnom, dostupnom, javnom, te joj dajući proaktivnu funkciju pokretača etničkog okupljanja i etničkih praksi.

Slike profila imaju semiotičko značenje. Kroz fotografije profila iščitavamo identitete hrvatskih potomaka: pripadnost dvjema domovinama, hibridni identitet, emotivnu povezanost s domovinom predaka, nositelje i kreatorne hrvatsko-čileanske i hrvatsko-argentinske kulture, religijsko-etnički identitet, mnogostruke transnacionalne i translokalne veze i sl.

HVDZ iz obje države pokazuju sličnosti. Dominira simbol srca – jaka emotivna dimenzija prema „domovini“. Za razliku od Argentine, na slikama profila HVDZ-a u Čileu nema religijskih simbola jer oni svoj etnički identitet ne povezuju s hrvatskim katoličkim identitetom i uvijek su u kombinaciji simboli pripadnosti objema domovinama. U profilima HVDZ-a u Argentini češće se vizualno ističu samo hrvatski nacionalni simboli.

Osim slikama profila, većina se HVDZ-a predstavlja i tekstualno.⁸ U opisu, kao bitnoj oznaci njihova etničkog identiteta, pozivaju se na pretke ističući važnost etničkog podrijetla.

Obiteljsko sjećanje produbljeno putem različitih dokumenata i izvora ima važnu ulogu u formiranju identiteta pojedinca unutar etničke zajednice:

Gledano iz perspektive pojedinca, obitelj nije samo slijed dugih generacija, u koji je umetnut i vlastiti život koji je počeo prije rođenja i nastavit će se poslije smrti ako postoje djeca i unuci. Ona je komunikacijski okvir u kojem su isprepletene i žive generacije, te njihova iskustva, pripovijesti i sudbine. (Assmann 2011: 21)

Upravo su emocije⁹ važan aspekt identiteta, a emocionalna dimenzija važna je za bilo koji oblik identifikacije:

Identiteti, ustanovljeni u sustavima vrijednosti koji uvjetuju djelovanje, tu moć konkretiziraju jedino tako što razvijaju emocionalnu energiju. (Kaufmann 2006:15)

U Argentini tipološki razlikujemo tri vrste potomaka iseljenika: potomci političkih emigranata, potomci bivših Jugoslavena (zadržavaju identifikaciju kao Jugoslaveni ili Slaveni) i potomci Hrvata (nekada unutar jugoslavenske zajednice, ali nacionalno osviješteni pojedinci). U Čileu postoje dvije vrste identifikacije: potomci dalmatinskih iseljenika (važno regionalno dalmatinsko podrijetlo u identifikaciji) što je karakteristično za pokrajinu Magallanes, i potomci Hrvata, odnosno Slavena (nekadašnjih Jugoslavena).

Kao datum rođenja, u Argentini mnogi HDVZ-i navode 25. 6. 1991. (datum kad je Hrvatska proglasila samostalnost i neovisnost), 10. 4. 1941. (datum proglašenja NDH) ili datum, odnosno godinu kad je osnovano hrvatsko iseljeničko društvo. U Čileu kao datum rođenja navode 25. 6. 1991.,

⁸ Primjeri: „Ova grupa ima za cilj podijeliti priče naših roditelja, baka i djedova“ (C.A., Buenos Aires); „U cilju očuvanja veze s našim precima i produbljivanje znanja o rodnoj zemlji naših predaka“ (H.D. Coquimbo); „Ovo je mjesto susreta hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka u Magallanesu i čileanskoj Antartici (...). Krv nije voda“ (T. D.)

⁹ Primjeri emotivnog odnosa prema zamišljenoj domovini: „Ljubav prema domovini ne poznaje granice... Voljena Hrvatska“ (C. C. Chaco); „Recite koliko volite Hrvatsku!“ (Croatas en Antofagasta y el Mundo).

datum rođenja osobe koja je kreirala zajednicu ili godinu kada je zajednica registrirana na mreži *Facebook*. Prisvajanje datuma osnutka država kao vlastiti datum rođenja određuje neposredno i njihovo identifikacijsko i političko opredjeljenje. Ovi datumi rođenja u većini slučajeva nisu u skladu sa stvarnim datumom i godinom osnivanja jer se uglavnom radi o društvima koja već imaju dugu povijest, od 50 do 80 godina. Za Čile je karakteristično da su to društva koja su nosila jugoslavenske nazive, a u skladu s novom nacionalnom definicijom društva podrijetla, ona su preimenovana iz jugoslavenskih u hrvatska društva i ustanove.

Iz do sada navedenih elemenata predstavljanja uočljivo je kako se ove zajednice „različito sjećaju“ i kako, unatoč tomu što su kreirane sa sličnim ciljem i u istoj državi/kontinentu, nisu jednake ni iste.

Svi nazivi zajednica, kao i komunikacija među njihovim članovima, gotovo je isključivo na španjolskom jeziku, što može predstavljati stanovitu barijeru za članove iz Hrvatske i drugih zemalja svijeta koji ne govore španjolski jezik. Hrvatski jezik se rijetko koristi, uglavnom u prijevodima pjesama, poslovice, zapisa, ali ne u svakodnevnoj komunikaciji, što je jedan od pokazatelja kako potomci iseljenika slabo ili uopće ne govore niti razumiju hrvatski jezik.

Od različitih inačica hrvatsko-argentinskih i hrvatsko-čileanskih naziva, regionalnu hrvatsku pripadnost ističu u Čileu grupa Mageljanci s dalmatinskim srcem (*Magallánicos con corazón Dalmata*) i Dalmatinsko društvo (*Sociedad Dalmata*) u Punta Arenasu, a u Argentini u pokrajini Buenos Aires (Berisso) Udruženje Hrvata istarskih korijena (*Asociación Croata raíces Istrianas*). Regionalizam se shvaća u socijalnom smislu „na izraženoj subnacionalnoj identifikaciji koja postoji na određenom području“ (Banac 1998:123).

Danas se potomci Istrana okupljaju u offline svijetu unutar svog društva, i putem interneta u HVDZ, ali i predstavljaju se putem mrežne stranice.¹⁰ Njih možemo identifikacijski kategorizirati kao argentinske Istrane.

¹⁰ „Naše mlado društvo osnovano je 10. studenog 1998. godine, kada se skupina muškaraca i žena ujedinila u ljubavi prema domovini u kojoj su rođeni njihovi roditelji, djedovi i bake. Odlučili smo stvoriti okruženje/mjesto sastajanja gdje ćemo pričati priče, pjevati pjesme, plesati, pripremati hranu i čuvati uspomene/sjećanja na lijepu hrvatsku regiju Istru“ (www.raicesistrianas.com.ar).

Spomenuti Mageljanci s hrvatskim srcem ili Mageljanci s dalmatinskim srcem govore o još jednoj identifikaciji po dvostrukoj regionalnoj osnovi (regija Čile), ali kako smo naveli, i s regijom Dalmacijom. Stoga ih možemo kategorizirati kao dalmatinske Mageljance. Oni smatraju kako veliki broj Mageljanaca „ima hrvatske krvi“ ili „izražava ljubav ili naklonost prema Hrvatskoj“.

HDVZ pod nazivom Hrvati na španjolskom (*Croatas en Espanol*) okuplja sve Hrvate i hrvatske potomke na području Južne Amerike, odnosno španjolskom govornom području, a najviše Hrvate u Čileu i Argentini. Stoga možemo izdvojiti još jednu identifikacijsku kategoriju Hrvati španjolskog jezika i kulture. Trenutačno Zajednica broji 5000 članova.

4. STVARANJE ETNIČKIH PROSTORA TE DIJASPORSKE TRANSLOKALNE I TRANSNACIONALNE PRAKSE

Postoje identiteti iz prošlosti koji se dovode na mrežu i pomažu korisnicima da nađu svoj mrežni identitet tragajući za podudarnostima koje su postojale prije ulaska u virtualni prostor (Mitra 2001). U virtualnim prostorima HDVZ oživljavaju identitete prošlosti koji dobivaju novi smisao, spajajući pri tomu tisuće članova i postajući dio njihova identiteta. Konstruirajući povijest dovode je u vezu sa sadašnjošću i ona ima utjecaj na njihove živote:

Mi čuvamo uspomene na svaku epohu u našim životima, i stalno ih reproduciramo kroz njega kao stalne odnose, i na taj način se smisao našeg identiteta ovjekovječuje. (Holbwachs 1992:47)

Fotografije na profilima zajednica koje su obično razvrstane u albume prikazuju različite segmente života, lepeze prošlih i sadašnjih događaja, geografske krajolike dviju domovina, odnosno dvaju mjesta pripadanja, poruke i trenutke koji se pokušavaju zabilježiti kako se ne bi zaboravile ili se zaboravljenom ponovno daje uloga i sadržaj. Za HVDZ fotografije imaju važnu ulogu jer su osnova komunikacije i interakcije. Putem fotografije se razmjenjuju osobna iskustva, dijele važni trenuci iz života samih zajednica, ali i prikazuju geografski, povijesni i društveni aspekti daleke

(zamišljene) domovine. Sadržaj i narav fotografija pokazuje što je za njih važno, koje poruke odašilju, što je osnova njihove grupne identifikacije: „Svatko pripovijeda svoju životnu priču koja daje smisao njegovom životu“ (Kaufmann 2006:109).

Hrvatski potomci stvaraju etnička komunalna mjesta koja predstavljaju zajedničko dobro. Stvaranje etničkih društvenih mjesta ne odnosi se na fizičke objekte, već na subjektivnu dimenziju – simbolički utvrđuju dolazak i kontinuitet kroz uspostavu osjećaja pripadnosti i ukorjenjivanje zajednice u novom okruženju (Zukin 1992 i Fortier 2000, u Lalić 2014).

Kroz ta društvena etnička mjesta, uspostavljanje i održavanje veza s lokalitetima, regijama ili zemljom podrijetla govori o njihovim stalnim transnacionalnim praksama koje su naglašene u kiberprostoru.

Transnacionalizam podrazumijeva proces stvaranja višestrukih veza i interakcija ljudi i institucija preko granica nacija, odnosno država (Vertovec 1999). Kod istraživanja transnacionalnosti autori (Božić 2001; Portes, Guarnizo i Landolt 1999) obično razlikuju tri društvena polja socijalne akcije – ekonomsko, političko i sociokulturno – pa u skladu s njima rabe termine ekonomski, politički i sociokulturni transnacionalizam. Akteri–migranti mogu sudjelovati u svim ili jednom aspektu transnacionalizma. Stoga aktere–imigrante koji povezuju određene sfere društvenog i kulturnog života preko nacionalnih granica možemo nazvati transmigrantima, a društvene mreže, odnosno prostore u njihovom svakodnevnom životu transnacionalnim društvenim prostorima (Povrzanović Frkyman 2001:14).

Iako je etničko podrijetlo zajedničko svim HVDZ-ima u Čileu i Argentini, i osnova njihova kreiranja, opstanka i smisla, zajednice se ipak međusobno razlikuju. Svaka od njih pokazuje svoj specifičan razvoj i identitet kao dinamičan spoj različitih domena, preklapanja i isprepletanja prošlosti i sadašnjosti, društvenog konteksta, naslijeđa i dr.

4.1. Identifikacijska tipologija hrvatskih virtualnih društvenih zajednica

Za razliku od Čilea gdje nije vidljiv utjecaj hrvatskih političkih emigranata, i gdje ne postoji ni jedna HVD zajednica čiji se članovi predstavljaju kao potomci političkih emigranata, u Argentini nalazimo kohezivno jake HVDZ-e potomaka političkih emigranata¹¹ koje danas predstavljaju najvitalniji i najaktivniji segment dijaspore (kako u offline, tako i u online prostoru).

Fizički su zajednice registrirane na području Buenos Airesa i Comodoro Rivadavia. Kroz fotografski diskurs ovih zajednica pronalazimo jaku vezu religijskog i etničkog faktora, snažan utjecaj i prijenos traumatskih sjećanja kroz generacijsko naslijeđe (Bleiburg, izbjeglički logori), moralnu obvezu pojedinaca prema obitelji i naciji u vidu pamćenja onoga što se dogodilo (prisilan progon njihovih obitelji) kako se nikad ne bi zaboravilo. Predstavnici ovih zajednica uglavnom su mladi ljudi (15–30 godina, srednjoškolci i studenti, ali i 19 njih u maloj školi „Kolito“).

Hodočašća¹² katoličkih Hrvata u argentinski Lujan imaju jaki religijski i etnički prizvuk koji generira niz drugih socijalno-religijskih umrežavanja (zajednice katoličkih Hrvata na području cijele Argentine, Hrvatske, Europe).

Svećenstvo, katoličanstvo te veza religijskog i nacionalnog kod Hrvata u Argentini ima dužu tradiciju. Hrvatska katolička zajednica za

¹¹ Predstavljaju se kao potomci političkih emigranata koji su prisilno morali napustiti domovinu. Njihovi identifikacijski rituali su: slavljenje 10. 4. kao državnog praznika (dan osnutka NDH), komemoracija za žrtve Bleiburga (mladi obučeni u narodnu nošnju nose transparente o genocidu nad 300.000 Hrvata ulicama Buenos Airesa). Važno je istaknuti kako svaki važan događaj ovih zajednica započinje svetom misom (svećenik ima važnu ulogu u zajednici). Često, gotovo svakodnevno, komuniciraju na temu Domovinskoga rata, položaja branitelja, značaja operacije Oluja, prvoga predsjednika samostalne Hrvatske, Franje Tuđmana, hrvatskih generala i dr.

¹² Primjeri komentara kraj fotografija koje prikazuju slike zajednice na hodočašću u Lujan: „Svuda su se vidjele hrvatske kockice crvene i bijele, zastave kao i mladi u narodnim nošnjama. Oni su nosili kip Majke Božje Bistričke“ (komentar kraj slike Croacia Totales); „Majko Božja Bistrička moli se za nas. Mi smo tvoji sinovi, daj pogledaj nas, očuvaj našu vjeru i učvrsti ufanje. Povrati mila majčice izgubljene sve... Tu smo pjesmu svi pjevali kad smo iz Zagreba hodočastili Mariju Bistričku (komentar kraj slike Simplamente Croacia).

vrijeme prve Jugoslavije bila je središte i rasadište hrvatskog nacionalnog identiteta¹³ naspram jugoslavenskog. Nakon Drugoga svjetskog rata i izbjeglištva hrvatskih političkih emigranata u logore u Italiji, kao i za vrijeme dolaska u Argentinu, hrvatski svećenici i katolička vjera imali su krucijalno značenje. I u Hrvatskoj je Katolička crkva za vrijeme Jugoslavije imala nacionalni prizvuk:

U socijalističkom sistemu katolička crkva je bila simbol nacionalnog identiteta (...) Specifičan položaj izdvojenosti sustava religije i religijskih organizacija otvorio je prostor procesima identifikacije nacionalnog i religijskog. (Cifrić 2000:9)

Kod hrvatskih dijasporских zajednica u Čileu etnički i religijski identitet nisu povezani, iako u kiberprostoru prepoznajemo nove oblike etničkih religijskih praksi¹⁴ (uvođenje mise za Hrvate u čileanske crkve, hrvatski pastoralni centar u Santiagu, izrada pisanica za Uskrs na „hrvatski način“ i dr.).

Za zajednice u Čileu karakteristični su oblici etničkog udruživanja na temelju ekonomskih interesa, kao što je udruženje profesionalaca i poduzetnika (CPEAC)¹⁵ koji ponajprije žele očuvati tradiciju profesionalnih i poduzetničkih udruženja što su osnovali njihovi preci, a potom se istaknuti kao svojevrsan etnički *brand*. Hrvati na jugu, a još više na sjeveru Čilea, kotiraju kao poduzetnička i ekonomski jaka etnička grupa. Ekonomske

¹³ Hrvatska katolička zajednica na čelu s franjevcem Ruskovićem tridesetih godina 20. stoljeća bila je aktivna u Argentini i stajala je u opoziciji spram jugoslavenskih društava (Perić Kaselj 2010:299).

¹⁴ Dekretom predsjednika Biskupske konferencije mons. Alejandra Goića Karmelica (potomak Hrvata) za hrvatskog svećenika u Čileu je postavljen fra Janko Pajkurić. Ovim izborom po našem mišljenju prilično se pojačao odnos religijskog i etničkog među hrvatskim potomcima u Čileu.

¹⁵ Osnovana još 1958. godine. Cilj je okupiti profesionalce i poduzetnike hrvatskog podrijetla (po etničkom kriteriju) i očuvati tradiciju na osnovama profesionalnih postignuća njihovih predaka: „Želimo pridonijeti očuvanju ugleda naše ustanove u Čileu, naglašavajući postignuća koji naši članovi postižu u različitim stručnim i poslovnim područjima, kao i pokušati potaknuti ulazak novih generacija kako bi se osigurala naša trajnost u narednim godinama“ (<http://www.profesionalescroatas.cl>).

forme povezivanja dviju domovina kroz gospodarsku i gospodarsko-turističku komoru (CROCHAM)¹⁶ karakteristika je Hrvata u Čileu i Argentini, a kroz kiberprostor vidljivije su i njihove aktivnosti te pojačan komunikacijski okvir. Dok su u kiberprostoru vidljivi ekonomski oblici etničkog okupljanja prvenstveno karakteristični za Čile (u manjoj mjeri se to odnosi na Argentinu i to samo u vidu gospodarske komore), politički¹⁷ oblici etničke participacije koji ih vezuju uz društvo podrijetla nisu vidljivi. Kod HVDZ-a u Argentini naglašen je politički oblik participacije¹⁸ te oni u različitim nacionalnim pitanjima postaju integrativni dio Hrvatske i aktivni faktor dijaspore. Svaki oblik ugrožavanja nacionalnih hrvatskih interesa mobilizira ove grupe na aktivnost koja uključuje udruživanje nekoliko hrvatskih etničkih grupa iz cijele Argentine. Kiberprostor im omogućava lakše i brže djelovanje, kao i uspostavljanje mreža podrške i pripadnosti s grupama u domovini i svijetu. Život i memorija političkih emigranata u Argentini ima veliki utjecaj na identifikaciju mladih Argentinaca gdje je slaba granica etničkog i nacionalnog, jer se oni stavljaju na raspolaganje hrvatskoj naciji i zalažu se za hrvatske nacionalne interese.

Treba napomenuti kako su svojim preseljenjem hrvatski politički emigranti u Argentini stvorili društveno okruženje poštujući državu koje više nije bilo, ali koju su očuvali unutar društvenih domova i dijasporskih aktivnosti zajednice te kao takvu prenijeli potomcima kao naslijeđe.

¹⁶ Osnovana sredinom 90-ih godina prošlog stoljeća s ciljem povećanja trgovinskih, financijskih i industrijskih odnosa dviju zemalja te razmjene informacija i proizvoda čileanskih tvrtki u Hrvatskoj i obrnuto. Tijekom godina došlo je do različitih vrsta aktivnosti, kao i suradnje s južnoameričko-hrvatskom gospodarskom komorom.

¹⁷ Hrvati u Čileu su prvenstveno Čileanci, s jakim osjećajem etničke pripadnosti. Visoko kotiraju u političkom životu Čilea – oni su članovi različitih političkih stranaka, zauzimaju funkcije od gradonačelnika, guvernera, premijera i nekadašnjih predsjednika države, ali ne razvijaju političku participaciju u zemlji podrijetla (iako bi mogli biti izvrsni gospodarski i politički ambasadori Hrvatske u Čileu).

¹⁸ Oblici političke participacije u kojima su sudjelovali Hrvati iz Argentine: Krug za Trg, peticija za neslaganje s međunarodnim Haškim sudom i odlukom sudske kazne za generale Antu Gotovinu i Mladena Markača, peticija za Šimunića, podrška za procesuiranje zločina Udbe, podrška pokretu U ime obitelji, peticije i podrška „ne ćirilici u Vukovaru“ i dr.

4.1.1. Jugoslavenstvo i dalmatinstvo kao oblici identifikacijske/etničke pripadnosti

Unatoč postojanju prethodno navedenih grupa u kiberprostoru, uočljivi su i potomci ekonomskih jugoslavenskih iseljenika koji danas predstavljaju Jugoslaviju – državu koje više nema. Jugoslavija i udruženi južnoslavenski narodi pojavljuju se u novom obliku na stari način s krilaticom „čuvajmo Jugoslaviju“. U fizičkom svijetu oni se pojavljuju u institucionalnom obliku ne prekidajući tradiciju postojanja Jugoslavenskog doma „Naš dom“ iz 1953. godine u Buenos Airesu, kao i jugoslavenskog sportskog i kulturnog društva iz Chaca. Novi oblik udruživanja južnih Slavena je i virtualna grupa Ujedinjeni Slaveni sa šest golubica koje nose šest zastava nekadašnjih republika Jugoslavije, što simbolički predstavlja mir i prijateljstvo među narodima jugoslavenskog prostora.

U njihovom članstvu su i drugi slavenski narodi, što potvrđuje nekadašnju povezanost i sklonost okupljanju slavenskih etničkih skupina, kao i njihov zajednički život, rad i dokolicu. Bitno je istaknuti kako su se mnogi Hrvati, ali i pripadnici nacionalnih manjina koji su živjeli na području današnje Republike Hrvatske, iselili zajedno u ove krajeve, a iseljavali su se i Hrvati iz drugih jugoslavenskih prostora. Ova forma udruživanja je, stoga, prirodna i pokazuje nam kako se etnička pripadnost može izgraditi odozdo te kako, unatoč političkim pritiscima ili kriznim situacijama (rat u Hrvatskoj i poremećeni odnosi među državama i narodima bivše SFR Jugoslavije), može opstati kao kohezivan etnički kolektiv. Jugoslavenstvo, slavenstvo ili hrvatstvo ovdje su kumulativne, a ne isključive kategorije.

U Čileu, gdje su hrvatske zajednice sloville kao „najsvesnije jugoslavenske kolonije“, ne postoji ovakav oblik udruživanja, dijelom zato što su to bile etnički homogene zajednice s visokim postotkom članova dalmatinskog porijekla, a dijelom zbog procesa tzv. rekroatizacije hrvatskih dijasporских zajednica tijekom i neposredno nakon Domovinskog rata. Unatoč tomu, oni iskazuju poštovanje prema svojoj nekadašnjoj jugoslavenskoj zajednici i s poštovanjem predstavljaju taj dio svoje prošlosti i porijekla. Ideološki, Jugoslavija je bila idealna komunistička zemlja mnogim hrvatskim Čileancima koji su i u većem broju dolazili kao stipendisti Jugoslavije te je po našim procjenama zadržana pozitivna memorijska slika čileanskih Hrvata kao nekadašnjih Jugoslavena. Vidljivo

je kako hrvatske kolonije¹⁹ na sjeveru Čilea, Antofagasta i Tocopilla, zadržavaju slavenski identitet iz kojega se generira hrvatski i dalmatinski identitet, također kao kumulativne i neisključive kategorije.

U pokrajini Magallanes Hrvati su očuvali jaku regionalnu pripadnost²⁰ koja je dominirala nad jugoslavenskom. Danas u udruživanjima, bilo u virtualnom, bilo u fizičkom svijetu, prepoznatljiv je regionalizam, a transnacionalni socijalni prostori stvaraju se na relaciji Magallanes – Dalmacija. U Čileu HVDZ²¹ „Tamo daleko – Hrvatska zajednica u Magallanesu“ predstavlja se pjesmom *Tamo daleko*, izvorno srpskom pjesmom²² koja je prerađena u dalmatinsko-mageljansku verziju. Ona ima višestruku funkciju: ona je poput himne Hrvatima, odnosno potomcima ovog kraja, pjeva se na svim proslavama, svečanostima, podloga je za

¹⁹ Iz fotografija uočavamo kako danas još uvijek postoje dijasporne institucije slavenskih naziva: zgrada Slavenskog društva Tocopilla, mauzolej slavenskog pripomoćnog društva u Antofagasti, Slavenski trg Iquique. Kad govore o svojim precima u neformalnoj komunikaciji (*chat*), potomci uglavnom koriste izraze „slavenski Hrvat“, „jugoslavenski Hrvat“ ili „Dalmatinac iz Jugoslavije“.

²⁰ Stvaranje i prenošenje lokalnosti: unutar Hrvatskog doma jedan zid prekriva replika dalmatinske (bračke) kuće izrađene od bračkog kamena sa zelenim škurama i cvijećem na prozorima, tematske večeri u Hrvatskom domu gdje se okupljaju potomci bračkih iseljenika (jednom potomci s Ložišća, drugi put iz Milne, Bobovišća i dr.), nazivi trgovina, npr. slastičarna Brač, postojanje Dalmatinskog doma, predstavljanje hrvatskih iseljenika kao Dalmatinaca u muzejima, povijesnim priložima, javnim nastupima.

²¹ HVDZ „Tamo daleko“ kroz fotografije pokazuje velik doprinos hrvatske zajednice u razvoju ove regije, gdje se kroz fotografije, arhitekturu i ulice grada Punta Arenasa naglašava njihova pionirska uloga: ulice popločane kamenom koje su po uzoru na Dalmaciju unijeli hrvatski iseljenici u arhitekturu Punta Arenasa, kuće, rezidencije Hrvata, hrvatski kvart, mauzolej hrvatskog pripomoćnog društva na mjesnom groblju, spomenik hrvatskim iseljenicima, hrvatski trg, hrvatska imena ulica, hrvatski domovi, hrvatska vatrogasna, sportska i folklorna društva.

²² Na mrežnoj stranici „Ujedinjeni Srbi“ ovako opisuju pjesmu *Tamo daleko*: „U Južnoj Americi, srpski je u jugoslovenskoj koloniji bio službeni jezik, a pesma ‘Tamo daleko’ zvanična iseljenička himna. Uostalom, i sama misao vodilja koja je bila i politički program JNO [Jugoslavenskog narodnog pokreta], izrečena na kongresu u Antofagasti (Čile) 1916. godine glasila je: ‘Srbi-Hrvati-Slovinci zajedničkim imenom Jugosloveni, jedan su narod!’”

kratke videouratke, naslove knjiga, ali i bitna identifikacijska oznaka kako u fizičkom, tako i u kiberprostoru. Za očuvanje etničkog identiteta pretpostavlja se šira etnička solidarnost koja se postiže kroz interakcijske rituale koji stvaraju „kolektivno ushićenje i snažne pozitivne emocije koje se vezuju uz kolektivne simbole“ (Collins 2004 u Božić 2012:87).

Iz fotografija možemo zaključiti kako članovi zajednica nisu involvirani u političke događaje u Hrvatskoj.²³ Niz fotografija prikazuju različite dijelove Hrvatske, kroz regionalne i lokalne relacije, a najviše otoke Brač i Hvar te područje omiškog kraja (mjesto odakle potječu). Otok Brač je prikazan i kroz povijesnu i suvremenu perspektivu (nekad i danas), kao i kroz još uvijek žive transnacionalne veze na relaciji Punta Arenas – Brač (posjet potomaka rodnom mjestu njihovih predaka u potrazi za korijenima, postavljanje kamene ploče na Braču u spomen dr. Mateju Bencuru, alias Martinu Kukočinu, slovačkom liječniku koji se iselio s Brača zajedno s hrvatskim iseljenicima u Punta Arenas, povijesno-dokumentarni video uradci o otoku Braču, osnivanje knjižnice „Druga domovina“ u Ložišću).

U kiberprostoru najaktivnija je virtualna zajednica u Magallanesu „Tamo daleko“ (broji 1700 članova) i ujedno virtualno okuplja sva hrvatska društva na prostoru Magallanesa.

Ova zajednica ne skriva život i simpatije njihovih predaka prema Jugoslaviji,²⁴ ali na određen način ne skriva ni njihovo naslijeđe: stare fotografije kao svjedočanstva prikupljanja humanitarne pomoći za prvu i drugu Jugoslaviju, prezentiranje zajedničke kulture Hrvata, Srba i Slovenaca, prvog jugoslavenskog konzula Kusanovića, osnivanje jugoslavensko-čileanske banke, fotografije jugoslavenskog pripomoćnog društva u Antofagasti.

²³ Fotografskim i video priložima bilježe prijenos slavlja Hrvata s Trga bana Jelačića u Zagrebu prilikom proslave ulaska Hrvatske u Europsku Uniju i posjete premijera Milanovića Hrvatima u Punta Arenasu gdje je od strane zajednice priređen srdačan prijem, svečanost povodom dana hrvatske državnosti i dolaska predstavnika Matice iseljenika Split i dr.

²⁴ Jugoslavenski narodni pokret (JNO) imao je najveću podršku, moralnu i materijalnu, među hrvatskim zajednicama u Čileu. Jugoslavenski narodni pokret imao je i podršku Čileanaca.

U središtu Santiagu, glavnom gradu, i u virtualnom svijetu pojavljuje se udruženje Hrvatski Stadion (*Stadion Croata*) s većim brojem sportskih društava, odnosno sekcija (gimnastika, plivanje, košarka, nogomet, rukomet i dr.).

Kao virtualna zajednica broji 3000 članova. Impozantan objekt s bazenima, konferencijskom salom i restoranom u vlasništvu je Hrvata i funkcionira kao dioničarsko društvo. Unutar sportskih udruženja, osim Hrvata, u članstvu su i druge etničke skupine i Čileanci. Iz online intervjuja saznajemo kako je riječ o bogatim pripadnicima hrvatske zajednice koji se izdvajaju kao ekonomska elita. Kroz fotografski diskurs uočavamo kako su pripadnici hrvatske etničke zajednice sa sjevera Čila i iz Santiaga u većini slučajeva dobro ekonomski situirani. Kad promatramo njihove aktivnosti, vidimo ih kako se sastaju u jahtaškim klubovima, na velikim posjedima i u kućama s bazenima, vrtom i sl., dok se argentinski Hrvati, poglavito iz unutrašnjosti, sastaju u skromno uređenim prostorijama, s ventilatorima na stropovima i improviziranim tribinama.

Kroz fotografski diskurs HVDZ-a u Santiagu i Antofagasti, slično kao u zajednici iz Magallanesa, ne može se iščitati politička uključenost i politički transnacionalizam prema društvu podrijetla.²⁵

Sve ove etničke relacije i mjesta iščitavamo iz kiberprostora tako kako su ga sami članovi zajednica predstavili. Iako nije vidljiva nikakva forma koordinacije i udruživanja hrvatskih društava u Čileu te oni više djeluju kao zasebne zajednice u online svijetu, ipak dolazi do njihovih susreta, komunikacije i međutjecaja. U Argentini društva su međusobno jako povezana, kako u online tako i u offline svijetu, jer uspostavljaju komunalne koordinacijske mreže. Gotovo su sva hrvatska iseljenička društava iz fizičkog prostora (pokrajine Buenos Aires, Santa Fe, Chubut) i virtualnog prostora udružena unutar Međudruštvenog Odbora Hrvatskih Udruga i Ustanova u Argentini – *Unión de Asociaciones Croatas de la República Argentina UACRA*. To je krovna udruga hrvatskih društava, odnosno

²⁵ Od suvremenih događaja obilježen je posjet ministrice vanjskih poslova Vesne Pusić, potom premijera Milanovića u čiju čast je priređena svečana večera s prigodnim programom i nastupom pjevačkog zbora „Jadranski biser“ i folklornom skupinom „Jeka“.

zajednica u Argentini, što ukazuje na njihovu jaku međugrupnu interakciju i samoorganiziranje. Naglašeni su utjecaji HVDZ-a iz Argentine prema HVDZ-ima u Čileu, pogotovo u njegovom središnjem i sjevernom dijelu, za koji možemo konstatirati da njeguju tzv. simboličku etničnost. Utjecajem HVDZ-a iz Argentine propituje se pripadnost i pojačava se etničnost, kao i migriranjem mlađih potomaka iz Punta Arenasa na školovanje u Santiago, koji sa sobom nose svoje obrasce etničkog ponašanja i vrijednosti te ih nastoje proširiti ili umetnuti u ovaj etnički prostor.

4.2. „Mjesta sjećanja“ u kiberprostoru: identifikacijska uporišta i održavatelji etničkog identiteta

Iz fotografskog diskursa te online komunikacijom s HVDZ-ima u Čileu i Argentini uočavamo važnost hrvatskih etničkih spomenika i institucija kao „mjesta sjećanja“ i „mjesta sastajanja“, vrlo bitnih u etničkoj identifikaciji članova zajednice. Hrvatski domovi, društva i udruženja, spomenici hrvatske kulture u vlasništvu su zajednice, a većina njih zaštićeni su kao kulturno dobro Čilea. Oni su podignuti u središtima gradova, trgova, javnih mjesta, prisutni su na mjesnim grobljima (Mauzolej), u parkovima i muzejima te dominiraju u društvenom diskursu Čilea, bez obzira na to radi li se o njegovom sjevernom, južnom ili središnjem dijelu. Ova mjesta

koja su uspostavili imigranti doseljenici u svrhu zadovoljavanja percipiranih društvenih potreba i stvaranja poticaja za društveni život u novom okruženju i lokalitetu su ne samo najvidljivije, nego u isto vrijeme i najtrajnije naznake urbanih kulturoloških razlika. (Lalić 2012:202)

Hrvatski dom u Iquiqueu je na *Slavenskom trgu*²⁶ u središnjem dijelu grada postavio kamenu ploču sa stihovima, nadograđujući tradicijski artefakt i utiskujući mu jači etnički prizvuk istodobno naglašavajući pritom regionalno podrijetlo Hrvata, odnosno Slavena:

²⁶ Njega je Hrvatski dom u ime Dalmatinaca, Hrvata i Slavena 1910. godine poklonio Čileu povodom 100 godina čileanske nezavisnosti.

Unutar ovog bračkog kamena kuca jedno srce. To je srce koje je Dalmatinac donio u Iquique. To je srce koje danas kuca u svim njegovim sinovima u Iquiqueu.

Uz slavenski postoji i *Hrvatski trg* – središte okupljanja potomaka iseljenika na kojem je u bronci postavljena replika Meštrovićeve skulpture „Majka Domovine – Povijest Hrvata“.

U Punta Arenasu, uz spomenik hrvatskim iseljenicima koji je postavljen sedamdesetih godina prošlog stoljeća, nalazi se i hrvatski trg s hrvatskim grbom i poprsje Marka Marulića, oca hrvatske književnosti, izrađeno u bronci. Ovakav spomenik Marku Maruliću postavljen je i u Santiagu gdje ujedno postoji i hrvatski trg na kojem su na mramornoj ploči isklesani stihovi hrvatske himne.

Iz priloga na portalu *You Tube* vidimo kako se u Punta Arenasu održavaju etnički rituali upravo na trgu koji je javan. Na taj način etničke manifestacije Hrvata spontano privlače i usputne prolaznike koji se rado uključuju izazvani pozitivnom atmosferom te bivaju dijelom etničkog događaja.

Uočava se kako je obitelj i naslijeđe bitna komponenta u samoidentificiranju potomaka iseljenika. Ona je prvi i osnovni stupanj mnemoničke socijalizacije, prva naracija koju su stekli kao pojedinci. Iako ona može i ne mora zadržati primarni položaj u odnosu na druge stečene naracije kroz sekundarnu socijalizaciju, u ovom slučaju vidljivo je kako ima veliki utjecaj na sagledavanje i promišljanje stvari u sadašnjosti i modeliranju identiteta kako Hrvata (potomaka) u Čileu tako i u Argentini.

Slična dijasporska mjesta okupljanja nalazimo i u Argentini i ona su dio identifikacijskog rituala. Hrvati u Patagoniji imaju *Hrvatski trg*. Hrvati iz Rosarija, u pokrajini Santa Fe, okupljaju se pored „Zvonimirove lađe“, spomenika dolaska Hrvata i uspomena na Hrvate Rosaria u Nacionalnom parku Zastave. Njegovo značenje najbolje opisuje potomak Hrvata Javier Santich:

To je veliki ponos za Hrvate iz Rosaria, ove regije, ali i cijele Argentine. Velika je privilegija imati Zvonimirovu lađu u Nacionalnom parku Zastave. Svake godine kada se slavi Dan državnosti, 25. lipnja, dođemo, otpjevamo himnu, održimo kratku ceremoniju. Time

obilježavamo dolazak Hrvata u ove krajeve, što uostalom ova lađa i predstavlja. (www.hkz-salzburg-net)

Mjesta sjećanja kao što su „Zvonimirova lađa“ i *Hrvatski trg* možemo definirati kao sjećanja koja se operacionaliziraju kao subjekti koji imaju kulturno značenje (Assmann 1995):

Ti objekti sadržavaju i upućuju na svetost određenog prikaza prošlosti, te time održavaju značaj u svakodnevnim životima ljudi. (Vučković Juroš 2010:83)

Kultura je „kao simbolički izraz i oblik kapitala (Bourdieu 2007), bitan konstitutivni dio ljudske aktivnosti koji osigurava vrlo važnu simboličku dimenziju komunalnog razvoja“ (u Lalić 2012:206). Kulturni elementi ovdje dobivaju novi značaj, protočnost, funkciju, zamišljanje, pripadnost i postaju bitni sastavni elementi transnacionalnog prostora.

„Mjesta sjećanja“ u kiberprostoru postavljena su kao središnja točka komunikacije i identifikacijsko uporište HVDZ-a jer svi važni događaji zajednice odvijaju se na tim za etničku zajednicu „svetim“ mjestima. Bilježenjem kroz fotografiju ili videozapis čuvaju se od zaborava. Kroz fotografski diskurs i intenzivnu interakciju HVDZ-a ova mjesta u kiberprostoru ujedinjuju se kao jedno središte i okupljalište, time još više intenzivirajući etničke emocije i zajedništvo.

5. ZAKLJUČAK

HVDZ-i u Čileu i Argentini novi su oblik postmodernih zajednica kreiranih u kiberprostoru putem elektronski posredovane komunikacije – interneta. U većini slučajeva ove su zajednice naslonjene na stvarni fizički prostor gdje egzistiraju u formalnom obliku imigrantskog/iseljeničkog društva. U virtualnom svijetu nemaju ograničenja, kao što je slučaj s tradicionalnim iseljeničkim zajednicama, već se istovremeno povezuju (ulogiraju) i komuniciraju s više osoba diljem svijeta te svakodnevno, prema vlastitom izboru, mogu virtualno posjetiti Hrvatsku. Kiberprostor im daje slobodu okupljanja i komuniciranja, postaje mjesto koje ih udružuje i spaja.

U tom prostoru dolazi do različitih grupnih međutjecaja koji u konačnici jačaju etničku bazu, zato što ih sve više ujedinjuje stvarajući jaku grupnu dinamiku. Kiberprostor mnoga tradicionalna hrvatska društva pretvara u moderne forme okupljanja gdje tradicija i rekonstrukcija tradicije ima identifikacijsku i integrativnu funkciju. Kombinacija fotografskog, video i tekstualnog diskursa dovodi do uspostavljanja kolektivnih mapiranja unutar kojih se bilježi svaki događaj, misao, emocija. Uspostavljaju se stalni translokalni i transnacionalni društveni prostori u kojima se članovi susreću, razgovaraju, informiraju. Oni su aktivni kreatori dijasporских prostora u kojima zamišljena domovina i zamišljanje domovine ima krucijalnu ulogu. Informatizacija i umreženost društva u slučaju HDVZ-a dovela je do jedinstva tradicije i modernosti, generacijskog dijaloga te je omogućila slobodan pristup u definiranju i izgradnji vlastitog etničkog identiteta.

Iako unutar etničkog identiteta ima različitih primjesa regionalnog, lokalnog, konzervativnog, liberalnog ili oportunog, pokazalo se kako je etnički identitet trajan i neuništiv, ma u kojem se obliku pojavljivao. Ono što ga pokreće, redefinira i daje integrativnu snagu je energija emocija. Osim toga, primordijalni karakter identiteta se oslikava u moralnom aspektu članova kao onih koji nastavljaju tradiciju i žive domovinu svojih predaka. Uočava se snaga mitsko-simboličkog kompleksa koji predstavlja „različiti sustav vjerovanja i priča o porijeklu i zajedničkoj sudbini zajednice“ (Katunarić 2003:168).

Iako je konfiguracija dijasporских hrvatskih zajednica iz koje potječu različita – geografski prostor iseljavanja, naseljavanja (predaka), vrijeme iseljavanja, suživot s članovima vlastite ili drugih etničkih zajednica – i oblikuje njihove identitete u drugačijoj formi, to ne umanjuje njihovu privrženost prema domovini. Moglo bi se reći kako su HVDZ-i zajednice koje imaju različita pamćenja i različita sjećanja. Kiberprostor omogućava svima da se približe i upoznaju domovinu. Njihov doživljaj domovine uvelike će ovisiti o tome na koji način je pamte (kako su je zapamtili njihovi očevi), ali i o utjecaju drugih HVDZ-a s kojima će uspostaviti dijalog. HVDZ-e bismo mogli definirati kao grupe ljudi koje dijele zajednički osjećaj pripadnosti prema određenom teritoriju koje nazivaju domovinom, i koja je osnova njihova okupljanja i grupne dinamike, kao i egzistencijalnog smisla u ukupnosti identifikacijskih određenja.

Vrlo važan aspekt u definiranju etničkog identiteta je odnos prema precima i prošlosti. Bili oni Jugoslaveni, Hrvati, Dalmatinci ili Slaveni, nastavljaju tradiciju svojih predaka ili mentalitet i okuženje koje su iskusili u vrijeme primarne ili sekundarne socijalizacije. Oni su argentinski ili čileanski Hrvati i osim osnovnog koda etničke identifikacije koja se bazira na emocijama prema zamišljenoj domovini svaka razvija svoje oblike i tipove zajednice. Tako potomci političkih emigranata u Argentini nastavljaju živjeti domovinu koju su živjeli njihovi preci u vrijeme kada ona nije postojala – živjeli su je i izgradili u zamišljanjima i uspostavom vlastitih simbola (nacionalni junaci, Starčević, Radić, Pavelić, NDH, hrvatstvo i katoličanstvo kao nerazdvojive kategorije). Ni danas ova slika ne odstupa znatno od one koju su gradili njihovi preci prije 60–70 godina na argentinskim prostorima. Potomci, prije svega Argentinci, svoju etničnost zamjenjuju s nacionalnim, smatrajući se dijelom istoga hrvatskog naroda s visokom moralnom obavezom da brane hrvatske nacionalne interese. Na njima je veliki teret prošlosti, pa iako se čini kako je etničnost stvar slobodnog izbora, ona je ovdje i moralna obveza i dužnost svakog člana zajednice. Ustrajnost potkrepljuje vjera, snažna veza religijskog i etničkog i, biblijskim rječnikom rečeno, hrvatskih svećenika ili HKM (hrvatske katoličke misije) kao „pastira koji čuvaju svoje ovce“. S druge strane, formiraju se, ili bolje rečeno čuvaju, jugoslavenska društva kako bi živjela država koje više nema. Jednako kao što se čuvala NDH. I jedna i druga preživljavaju u svom arhaičnom obliku, a kiberprostor im omogućuje još više članstva i potpore jer pronalaze sebi slične i stvaraju nove prostore. Osim navedenog, stječe se dojam kako je kod čileanskih Hrvata etničnost stvar osobnog izbora pojedinaca koji u čitavom spektru različitih identitetskih izbora biraju etničnost kao važno obilježje onog što ih čini to što jesu. Oni ne polemiziraju s hrvatskom prošlošću, o Domovinskom ratu, o aktualnim političkim događajima. Ne skrivaju ni život unutar jugoslavenskih iseljeničkih društava, već to smatraju neizostavnim dijelom svoje prošlosti. Takav odnos prema Hrvatskoj moglo bi se definirati kao slobodan, otvoren, bezrezervan. Takav odnos pokazuju i u čileanskom društvu. Imaju etničko samopouzdanje jer su potomci Hrvata koji su svojim vrijednosnim kodeksom rada, upornosti i poštenja bili prihvaćeni i ostali važan dio čileanskog identiteta i kulture. Politički oblici djelovanja prema domovini predaka nije izbor, pa zato ne pronalazimo ovakvu vrstu participacije. Stoga

oni razvijaju etničke kulturne i ekonomske prostore. Hrvati Magallanesa čuvaju svoj „dvostruki regionalizam“ prepoznatljiv kao dalmatinsko-magaljanski hibridni identitet, ali predstavljaju još uvijek vrlo kohezivne etničke kolektive koji su udruženi u online prostoru. Hrvati na sjeveru i u središtu Čilea, potomci nekadašnjih „najsvesnijih jugoslavenskih kolonija“ razvijaju simboličku etničnost prema domovini predaka koja je još uvijek važan dio identiteta, ali u puno slabijem intenzitetu negoli Hrvata na jugu Čilea. Kiberprostor u koji se ubacuju različiti potomci etničke zajednice dovodi do međutjecaja, aktivacije i jačanja njihove etničke baze.

Na kraju moglo bi se zaključiti kako je kod tumačenja etničkog identiteta važno uzeti u obzir emocionalnu dimenziju, privrženost prema određenoj zajednici i potrebu da se taj odnos institucionalizira kroz formalni ili neformalni oblik dijasporских udruženja. Kiberprostor ima protočni karakter informacija, ljudi, mišljenja. Stoga se svaka vrsta identiteta unutar njega ponovno propituje, revidira, redefinira, a svakako je poželjan moderni oblik stvaranja dijasporских zajednica i transnacionalnih dijasporских prostora.

LITERATURA I IZVORI

- APPADURAI/APADURAJ, Arjun. 2011. *Kultura i globalizacija*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- ASSMANN, Aleida 2011. *Duga senka prošlosti. Kultura sećanja i politika povesti*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- ASSMANN, Jan. 1995. „Collective Memory and Cultural Identity“. *New German Critique*, 65:12–133.
- BANOVAC, Boris. 1998. *Društvena pripadnost, identitet, teritorij. Sociološko istraživanje regionalne pripadnosti u Istri*. Rijeka: Pravni fakultet.
- BENEDICT, Anderson. 1990. *Nacija – zamišljena zajednica: razmatranja o porijeklu i širenju nacionalizma*. Zagreb: Školska knjiga.
- BOURDIEU, Pierre. 1997. *Pascalian Meditations*. Cambridge: Polity Press.
- BOŽIĆ, Saša. 2001. „Uloga dijaspore u procesu transnacionalizacije“. *Revija za sociologiju*, 3–4:117–131.
- BOŽIĆ, Saša. 2004. „Nacionalizam – nacija, ‘transnacionalizam’ – ‘transnacija’. Mogućnost terminološkog usklađivanja“. *Revija za sociologiju*, 35/3–4:187–203.

- BURGIN, Viktor. 1982. „Looking at photographs“. U *Thinking photography*, ur. Viktor Burgin. Houndmills: Macmillan Press, 142–154.
- CLIFFORD, James. 1997. *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge: Harvard University Press.
- CIFRIĆ, Ivan. 2000. „Percepcija nekih odnosa crkve i države i uloga crkve i religije u društvu“. *Sociologija sela*, 38/3:227–254.
- DONATH, Judith. 2004. „Identitet i prijevara u virtualnoj zajednici“. U *Etnografije interneta*, ur. Reana Senjković i Iva Pleše. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Ibis grafika, 125–160.
- GOFFMAN, Erving. 2000. *Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu*. Beograd: Geopolitika.
- GULIN ZRNIĆ, Valentina. 2011. „Prostor i mjesto u hrvatskoj etnologiji/kulturnoj antropologiji“. U *Mjesto, nemjesto. Interdisciplinarna promišljanja mjesta i kulture*, ur. Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 69–110.
- HALBWACH, Maurice. 1992. *On Collective Memory*. Chicago – London: The University of Chicago Press.
- HALILOVICH, Haris. 2013. „(Re)konstrukcija zavičajnih identiteta u BiH dijaspori: translokalne zajednice u Australiji i Sjedinjenim Američkim Državama“. U *Migracije iz BiH*, ur. Mirza Emirhafizović, Emina Ćosić, Amer Osmić i Valida Repovac-Pašić. Sarajevo: Fakultet političkih nauka – Institut za društvena istraživanja – Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice.
- HALL, Stuart. 1996. „Introduction: Who needs Identity“. U *Questions of Cultural Identity*, ur. Stuart Hall i Paul Du Gay. London: Sage Publications, 1–17.
- JONES [DŽOUNS], Steven. 2001. *Virtuelna kultura: Identitet i komunikacija u kiber društvu*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- KATUNARIĆ, Vjeran. 2003. *Sporna zajednica. Novije teorije o naciji i nacionalizmu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo.
- KAUFMANN, Jean Claude. 2006. *Iznalaženje sebe. Jedna teorija identiteta*. Zagreb: Biblioteka antiBARBARUS.
- LALIĆ, Walter Vori. 2014. *Uporišta hrvatskog transnacionalnog prostora u Sydneyu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo, 201–226.
- MITRA, Ananda. 2001. „Virtuelno zajedništvo: Tražeći Indiju na internetu.“ U *Virtuelna kultura. Identitet i komunikacija u kiber društvu*, ur. Jones Steven. Beograd: Biblioteka XX vek, 91–126.
- MURTHY Dhiraj. 2008. „Digital ethnography: an examination of the use of new technologies for social research“. *Sociology*, 42/5:837–855. DOI: 10.1177/0038038508094565
- PERIĆ, Marina. 2004. *Obrasci transformacije identiteta hrvatskih iseljenika u Čileu*. Magistarski rad. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

- PERIĆ KASELJ, Marina. 2010. *Komparativni prikaz transformacije identiteta hrvatskih iseljenika u Čileu i Argentini*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- PERIĆ KASELJ, Marina. 2012. „Etnički identitet hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka u Čileu u kontekstu povijesnih i društveno-političkih promjena u zemlji podrijetla“. U *Institucionalizacija hrvatske dijaspore*, ur. Saša Božić. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- PORTES, Alejandro, Luis GUARNIZO i LANDOLD, Patricia. 1999. „The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promises of an Emergent Social Field“. *Ethnic and Racial Studies*, 22:217–237. DOI: 10.1080/014198799329468
- POVRZANOVIĆ FRYKMAN, Maja. 2001. „Povezati mjesta, izdržati udaljenost: iskustva i implikacije transmigrantskih putovanja“. *Narodna umjetnost* 38/2:11–31.
- SHIELDS, Rob. 2001. *Kulture interneta*. Zagreb: Naklada Jesenski Turk – Hrvatsko sociološko društvo.
- SHILS, Eduard. 1957. „Primordial, personal, sacred and civil ties“. *British Journal of Sociology* 8:130–147. DOI: 10.2307/587365
- SMITH, Anthony D. 1988. *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Basil Blackwell.
- STUBBS, Paul. 2004. „Zamišljanje Hrvatske: Istraživanje računalno posredovanih javnih sfera dijaspore“. U *Etnografije interneta*, ur. Reana Senjković i Iva Pleše. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Ibis grafika, 195–218.
- TAJFEL, Henri i John C. TURNER. 1986. „The social identity theory of inter-group behavior“. U *Psychology of Intergroup Relations*, ur. S. Worchel i L. W. Austin. Chicago: Nelson–Hall.
- TURKLE, Sherry. 1995. *Life on the Screen. Identity in the Age of the Internet*. New York: Touchstone Book.
- VERTOVAC, Steven. 1999. „Conceiving and researching transnationalism“. *Ethnic and Racial Studies* 22/2:447–462. DOI: 10.1080/014198799329558
- VUČKOVIĆ JUROŠ, Tanja. 2010. „Kako nastaju kolektivna sjećanja: promišljanja o interakcionističkom modelu kolektivnog sjećanja“. *Revija za sociologiju* 40:79–103.
- VUKUŠIĆ, Ana Marija. 2011. „O prožetosti virtualnog i stvarnog: Primjer jednog lokalnog web foruma“. U *Mjesto, nemjesto. Interdisciplinarna promišljanja mjesta i kulture*, ur. Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 399–418.
- WATSON, Nessim. 2001. „Zašto raspravljamo o virtuelnoj zajednici: historija slučaja phish.net“. U *Virtuelna kultura. Identitet i komunikacija u kiber društvu*, ur. Jones Steven. Beograd: Biblioteka XX vek, 161–208.

ELEKTRONIČKI IZVORI

www.profesionalescroatas.cl

www.croatiatotales.com

www.raicesistrianas.com.ar

www.domovina.cl

www.studiacroatica.ar

www.estadiocroata.cl

www.barriocroata.cl

www.serbiosunidos.com

www.croaciaviva.com

Marina Perić Kaselj

Diaspora Communities in Cyberspace: Virtual Identities of Croatian Ethnic Communities in Chile and Argentine

The Croatian diaspora have created a new form of sociability - ethnic gathering, communication and interaction in virtual space - using the new communication tools of the internet. In this way, they have produced new forms of social communities and collective identity - the so called virtual diaspora communities and virtual diaspora identities.

In this paper a popular social network – *Facebook* - was chosen to explore the identity of HVSN, (Croatian virtual social network) via a search engine tool selecting the communities classified in the following categories: Croatians in Chile/Croatians in Argentina.

We conducted online field research with participation as to to collect data on HVDZ in Chile and Argentina in multiple locations within cyberspace (social networks). The netographic method (the study of the behavior of online communities and cultures where we are both members of the community and researchers) was chosen, alongside a qualitative-interpretative approach in processing / data analysis. From the position of being both a researcher and participant within the community, we selected a description of the symbolic dimension of the cultural practices of the HVDZ. The connection between *off-line* and *on-line* space was outlined where the real life of the emigrant /diaspora community becomes public in virtual space. as well as the dynamics of translocal and transnational HVDZ practices that became available and, on a daily basis through the computer-based communication, also become visible.

Key words: cyber space, virtual croatian diaspora communities, Chile, Argentina, identity